

sibus. Atqui antiquus hic ordo omnino destructus et abolitus fuit a Pio VII per bullam *Qui Christi Domini*, qua, suppressis omnibus Galliae diocesisibus, novas crexit. Legitur enim in illa constitutione : « Supprimimus, annullamus et perpetuo extinguimus titulum, denominationem, totumque statum præsentem infra scriptarum ecclesiarum archiepiscopalium et episcopalium, una cum respectivis earum capitulis, juribus, privilegiis et prærogativis cujuscumque generis... Ita ut omnes suprascripti archiepiscopatus et episcopatus... haberi debeant in posterum tamquam non amplius in primo ipsorum statu existentes, quia aut omnimode extincti, aut in novam formam erigendi... Non obstantibus consuetudinibus etiam immemorabilibus. » Ex quo sequitur evidenter ecclesias de novo creatas institutas fuisse, non secundum pristinum jus particulare, quod fuit prorsus abolitum, sed secundum jus commune. Ergo juri communi subjiciuntur in his omnibus quibus ab authoritate suprema non fuit derogatum.

Confirmatur his verbis cardinalis Orioli, Congregationis episcoporum et regularium præfecti, cardinalis Ponen- tis partes agentis : « Quamvis [in bulla *Qui Christi Domini*] nihil expresse statuatur quoad pristinorum consuetudinum abrogationem, hæc tamen abrogatio tamquam quid necessario consequens admittenda videtur. »

Prob. 2^a pars. Anno 1801, inter Pium VII et Napoleonem Bonaparte, qui titulo primi consulis gubernio reipublicæ Gallicanæ præerat, initum est *Concordatum* quo juri communi in pluribus derogatum est. Atqui summo Pontifici, pro sua suprema potestate et ratione præsentium necessitatum, fuit certe licitum his derogationibus consentire. Ergo.

Si forte consuetudines legitimæ fuerint inductæ aut sint inducendæ secundum regulas canonicas de jure consuetudinario, ad jus particulare ecclesiarum pertinent aut pertinebunt.]

DISSERTATIO IV

DE POTESTATE LEGIS HUMANÆ

D. Thomas, q. 96.

ARTICULUS I

Utrum lex humana possit præcipere aut prohibere actus internos ?

[*Nota* duplicem esse in Ecclesia potestatem, unam fori interni seu conscientie, alteram fori externi, quas S. Thomas in IV *Sentent.*, dist. 18, q. 2, a. 2, o, in hoc distinguit, quod in foro interno agatur causa inter Deum et hominem, in foro autem externo agatur causa hominis ad hominem. Prima potissimum versatur circa actus internos, quia per eos homo maxime ordinatur ad Deum, et iis proxime promovetur salus, propter quam primo data est. Altera vero, quatenus est gubernativa communitatis fidelium ut sic, habet etiam materiam sibi proportionatam, scilicet actus externos, ad conversationem et directionem externam spectantes, et ad hunc ordinem refertur Ecclesie potestas legislativa. Nam, licet Ecclesie leges ordinentur ad finem supernaturalem et bonum spirituale animarum, non tamen immediate illud operantur, sed mediante honestate actuum exteriorum. Dicitur autem hæc potestas legislativa spiritualis, tum ratione originis, quæ est immediate a Deo ; tum ratione finis mediati, qui est salus spiritualis animarum ; tum ratione materie, non quod versetur circa actus mere spirituales et internos, sed quia quidquid exterius præcipit aut prohibet, ut jejunia, festa, etc., natum est conducere hominem ad profectum anime spirituale ; et his omnibus distinguitur a potestate civili. Ideo]

Dico 4° : Probabilius est legem humanam non posse

præcipere aut prohibere actus mere internos, qui nullam habent connexionem cum externis, ut sunt, v. g., simplex intellectio, simplex volitio, simplex actus fidei, spei, charitatis, etc.¹.

Probatur 1° ex jure. Cap. *Tua nos, de simonia*, Innoc. III dicit: « Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare. » Et cap. *Sicut tuis*, eod. tit.: « Ecclesia non judicat de occultis. »

Probatur ratione desumpta ex Authore, locis cit. Lex non potest præcipere aut prohibere id ad quod faciendum vel vitandum non potest cogere, alioquin foret inutilis et inefficax ad effectum consequendum, cum homines, præsertim mali, non moveantur solis verbis neque pœnis distantibus alterius vitæ, aut invisibilibus et insensibilibus, sed præsentibus et sensibilibus. Atqui lex humana non potest cogere ad faciendos vel vitandos actus mere internos. Ergo. — Prob. min. Homo non potest cogere ad id de quo non potest judicare, coactio enim est per metum pœnæ, et pœna non infligitur nisi ex judicio. Non potest autem homo de mere internis judicare. Ergo.

[Hinc Angelicus, hic q. 91, a. 4, o: « De his potest homo legem facere de quibus potest judicare. Judicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solum de exterioribus actibus qui apparent, et tamen ad perfectionem virtutis requiritur quod in utrisque actibus homo rectus existat. Et ideo lex humana non potuit cohibere et ordinare sufficienter interiores actus, sed necessarium fuit quod ad hoc superveniret lex divina. »]

Probatur alia ratione. Potestas legislativa humana est jurisdictionis et per se primo tendens ad externum et commune regimen. Atqui actus mere interni non sunt materia apta ad hujusmodi regimen. Ergo. — Prob. maj. Respublica tam ecclesiastica quam civilis est corpus visi-

1. Hic q. 91, a. 4, o; q. 100, a. 9, o.

bile et externum. Ergo potestas ejus legislativa est per se primo ad regimen externum.

[*Dices*: Ecclesia a Christo accipere debuit potestatem præcipiendi quidquid conducit ad finem ad quem fuit instituta. Atqui actus mere interni virtutum maxime conducunt ad salutem æternam, quæ est finis proprius et necessarius Ecclesiæ. Ergo Ecclesia a Christo accepit potestatem præcipiendi actus mere internos virtutum.

Resp. Dist. maj. Ecclesia a Christo accipere debuit quidquid immediate conducit ad finem suum proximum, *conce.*; quidquid conducit ad finem suum ultimum, et ea etiam de quibus non potest judicare et quorum executionem nullo modo potest urgere, *nego.* Etenim finis proximus legis ecclesiasticæ non est vita æterna, sed pax et ordo christianæ reipublicæ, quibus obtentis, coluntur virtutes, acquiruntur merita et sic mediate promovetur salus æterna. His bonis, cum sint externa, Ecclesia providere potest immediate per leges suas, præcipiendo quæcumque ea procurare nata sunt, prohibendo quæ ea possunt impedire, et inobedientes cogendo per pœnas spirituales et etiam temporales. Quantum vero ad actus mere internos, etiamsi Ecclesia eos præceptis suis provocare debeat, imperare non potest, quia media efficacia tales effectus obtinendi ipsi non suppetunt. Unde S. Thomas dicit, 2^a 2^e, q. 104, a. 5, o: « In his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda. »

Inst.: Concilium Trident., in procemio sess. vi, « districtius inhibet ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare aut docere, quam præsentis decreto statuitur ac declaratur » de justificatione, Clemens XI in constitutione *Vineam Domini sabaoth* definit quemque teneri sensum damnatum quinque propositionum Jansenii, non ore dumtaxat, sed et corde ac interius rejicere. Pius IX, in conclusione bullæ *Ineffabilis Deus*, pronuntiat eos qui præsumperint aliter ac ab eo definitum est de Immaculata

Conceptione B. M. V. corde sentire, . . . ab unitate Ecclesiæ defecisse. » Atqui credere, corde aliquid rejicere et corde sentire sunt actus mere interni. Ergo.

Resp. Nego conseq. Nam, quantum ad hos actus internos, cum jam a lege divina sint prohibiti vel præcepti, nomine Christi id declarat Ecclesia. Quantum vero ad professionem externam, autoritate quidem Christi, sed et proprio nomine prohibet vel præcipit sub pœnis statutis.]

Dico 2° : Lex humana potest præcipere aut prohibere actus internos qui necessario requiruntur, ut externi constituentur in genere vel certa specie moris.

*Probat*ur. Qui habet jus præcipiendi aliquid, habet jus præcipiendi omne id sine quo non potest esse, alioquin esset potentia chimærica. Atqui lex humana habet jus præcipiendi plures actus exteriores qui requirunt actus interiores ad sui integritatem moralem in certa specie. Sic, v. g., lex Ecclesiæ præcipit recitationem Horarum ut orationem ad quam necessario requiritur attentio interna; præcipit confessionem peccatorum ut sacramentalem, quæ non est sine dolore interno, communionem paschalem ut animæ refectionem, quæ non habetur per communionem sacrilegam. Sic similiter lex civilis præcipit juramentum, quod non stat sine intentione jurandi; contractum, qui non subsistit sine voluntate se obligandi. Ergo.

Hinc Alexander VII merito damnavit hanc propositionem, n. 14 : « *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* » Et Innocentius XI istam, n. 55 : « *Præcepto communionis annuæ satisfacit per sacrilegam Domini manducationem.* »

Dico 3° : Probabilius est legem humanam posse præcipere aut prohibere actum internum qui conjungitur cum exteriori, ut causa illius, per accidens tantum.

*Probat*ur 1° Clementina prima *de statu monach.*, lib. III, tit. 10. Excommunicatur monachus conferens se ad curiam animo accusandi prælaturum. Atqui animus accusandi

prælaturum conjungitur, ut causa, per accidens tantum accessui ad curiam; posset enim iste accessus ex alia causa procedere.

*Probat*ur 2°. Actus interior qui est causa, etsi per accidens, exterioris, procedit ad extra, fitque per se manifestus ratione sui effectus, quocum unum actum in genere moris, unumque peccatum constituit, licet per accidens sit occultus, quia ignoratur ejus influxus in actum; sicut actus exterior qui fit sine testibus, per se manifestus est, quia fit ad extra, licet per accidens sit occultus, quia ignoratur esse factum ad extra. Ergo, sicut iste potest subijci legi propter existentiam quam habet ad extra, ita ille ob causalitatem quam habet ad extra.

[Contrarium tenent S. Ligorius, lib. I, n. 100, et plures alii.

Prob. 1°. Illud ab Ecclesia non potest præcipi, sine quo finis legis obtinetur. Atqui finis legis obtinetur quin actus interior per accidens tantum exteriori conjunctus præcipiatur. Ergo. — *Prob. min.* Finis legis obtinetur per id quod ratione sui ad hunc finem conduit. Atqui actus interior per accidens tantum actui exteriori conjunctus, non pertinet ad rationem actus qui ad finem legis conduit, cum veram connexionem cum eo non habeat et inter utrumque sit tantum mera concomitantia. Ergo,

2° Cum actus interior per accidens actui exteriori præcepto conjunctus nullam connexionem naturalem cum eo habeat, non ratione alterius actus et indirecte potest præcipi, sed ratione sui præciperetur, id est in quantum est interior. Atqui hoc est contra primam conclusionem supra demonstratam. Ergo.

Fatendum est hanc opinionem magna probabilitate non carere, et magis his quæ superius dicta sunt consentaneam esse.

Petes an actus exteriores omnino occulti possint per legem humanam prohiberi.

Resp. affirmative. Ratio est, quia tales actus, licet per accidens eorum existentia probari non possit, ab intrin-

seco sunt sensibiles et manifesti, et ut tales sub lege cadunt. Id docet S. Thomas, *Quodlib.* 4, a. 14.]

ARTICULUS II

Quomodo debeat poni opus praeceptum, ut legi satisfiat?

Dico 1°: Ad legem implendam, opus praeceptum debet fieri scienter et voluntarie¹.

Patet, quia lex praecipit actum humanum; praecipit enim hominibus, ideoque ut agant more humano, non more brutorum; actus autem non est humanus, nisi fiat scienter et voluntarie.

Hinc inferes, eum qui dormiens aut ebrius recitat Horas, audit missam, etc., non satisfacere legi, sed teneri, post somnum aut ebrietatem, iterum Horas recitare et aliam missam audire.

Dico 2°: Ad legis adimplentionem non requiritur quod opus praeceptum fiat ex habitu virtutis, aut ex charitate².

Ratio primae partis est, 1° quia nemo punitur tamquam legis transgressor, qui rem alienam restituit aut parentes honorat, quamvis id non faciat ex habitu iustitiae vel pietatis³. 2° Quia operari ex habitu virtutis, est finis legis; ad hoc enim opera praecepta per legem ordinantur, ut homines fiant virtuosi. Finis autem legis non cadit sub lege. Ergo,

Ratio secundae partis est, quia praeceptum charitatis est affirmativum, quod non obligat pro semper⁴.

Hinc inferes 1° legem humanam posse adimpleri per opus ex objecto bonum, quamvis mala circumstantia vitiatum; ut si quis jejundet ut parcat sumptibus, seu ex vana gloria.

1. Hic q. 100, a. 9, o. — 2. Ibid., a. 10, o. — 3. Ibid., a. 9, o. — 4. Ibid., a. 10, o.

Inferes 2° legem impleri ab eo qui non habet intentionem satisfaciendi praecepto; ut si quis, ignorans aut non recordatus esse diem festum, audit missam ex devotione, satisfacit praecepto, nec tenetur audire alteram missam, quia lex, ut patet ex dictis, praecipit tantum opus humano modo ponendum, non reflexam obediendi intentionem, praesertim cum sit quid pure internum. Neque enim necesse est ut qui obedit, dicat reflexe et in actu signato: « Volo obedire, » sed sufficit quod opus praeceptum ponat.

Petes 1° utrum, si quis, ponendo opus praeceptum, positive nollet per illud legi satisfacere, illi satisfaceret.

Resp. probabilius affirmative.

Ratio est, quia, cum obligatio legis pendeat ex voluntate legislatoris et non subditi, non potest subditus prorogare hanc obligationem, aut impedire quominus lex impleatur eo opere quo legislator vult impleri. Atqui legislator praecipit dumtaxat opus praeceptum quoad substantiam, v. g., jejunium, auditionem sacri, etc. Ergo, eo praestito, quidquid dicas aut velis, satisfit legi et extinguitur ejus obligatio.

Hinc *inferes* pro scrupulosis, dum in recitatione Horarum involuntarie distracti, habent eas pro non recitatis, intendentes iterum recitare et satisfacere, quod saepe contingit, eos satisfacisse, nec teneri repetere. Et sic de pluribus aliis similibus casibus.

Si vero ponatur casus quo quis, praestando opus praeceptum, positive nollet per illud nec per aliud subsequens legi satisfacere, is quidem in effectu implet legem, puta de audienda missa, nec aliam audire tenetur; si quidem opus praeceptum secundum substantiam praestitit, et sua volitione contraria non potuit efficere ut praeceptum revera et in effectu impletum non sit. Attamen affectu peccat mortaliter peccato commissionis, nimirum formalis inobedientiae et contemptus legis, tum contra legem naturalem et divinam prohibentem nolle justis legibus obedire, tum etiam contra ipsam legem humanam, quae cum praecipiat

actum et voluntatem actus, consequenter prohibet affectum et voluntatem omittendi, sicut qui, post legem adimpletam, dolet se eam adimplevisse.

[*Petes* 2° utrum idem dicendum sit de his quæ procedunt a propria voluntate operantis, ut voto et obligatione justitiæ libere contracta.

Resp. negative. Ratio est, quod tam obligatio voti quam debiti propria voluntate contracti, sicut a mea voluntate primo provenit, sic a mea voluntate pendet ut permaneat, et sicut ab initio me voluntarie constitui debitorem, ita possum ad nutum in eadem obligatione permanere. At obligatio legis est a voluntate legislatoris, et ideo non potest ultra ejus intensionem extendi; quapropter, cum solum præcipiat quod opus humano modo ponatur, hoc posito, velim nolim, extinguitur legis obligatio. Insuper, si in debito strictæ justitiæ donatio gratuita computaretur in solutionem aut restitutionem, indebite gravaretur creditor, cum per donationem gratuitam contraheret debitum gratitudinis erga debitorem donantem.]

ARTICULUS III

Utrum leges humanæ obligent in conscientia?

[Beguardi, Beguinæ, et Valdenses, Pauperes Lugdunenses etiam dicti, asserebant, peccatores quidem legibus subjici, sed justos, id est seipsos, ab eis prorsus eximi. Joannes Hus et Lutherus postea docuerunt, homines, per quos ecclesiasticos superiores intelligebant, non habere potestatem leges obligatorias, seu leges proprie dictas, ferendi; ita ut eorum ordinationes non sint nisi directiones quas cuilibet vel sponte sua sequi vel rejicere liceat.]

Quæro est de legibus justis; injustæ enim non sunt

veræ leges¹. Quatuor autem requiruntur, ut lex sit juxta: primum, ex parte materiæ, ut scilicet non præcipiat quod est per se malum, nec prohibeat quod est per se bonum; secundum, ex parte finis, ut sit propter bonum commune; tertium, ex parte authoris, ut non ferat legem ultra potestatem sibi commissam; quartum, ex parte formæ, ut onera imponantur subditis juxta proportionem virium et facultatum quas habent.

Dico: Omnis lex, tam civilis quam ecclesiastica, obligat in foro conscientiæ². Est de fide, saltem quoad leges ecclesiasticas, definita in concilio Constantiensi contra Wicleffum et Joannem Hus, sess. viii et xv, in bulla Leonis X contra Lutherum, et in concil. Trid., sess. vii, can. 8: « Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anathema sit. »

Probatur autoritate Scripturæ. Et 1° quantum ad leges ecclesiasticas, *Matth.*, xvi, 19, Christus dixit Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis.* Si in caelis, ergo in conscientia. *Luc.*, x, 16: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.* Nemo autem dubitat quin teneatur in conscientia audire Christum et ipsum non spernere.

2° Quantum ad leges civiles, Paulus, *ad Rom.*, xiii, 1-7. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas, nisi a Deo... Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim et tributa præstatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Quæ adeo aperta sunt, ut nulli hæreticorum effugio locus pateat. Item *ad Tit.* iii, 1, *I Petr.*, ii, 13-15, et alibi.

1. Hic q. 96, a. 4, o. — 2. Ibid.

Probatur ratione. 1° Lex humana, tam civilis quam ecclesiastica, derivatur ab æterna, a qua habet suam vim et vigorem, juxta illud *Prov.*, viii, 15 : *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Et ut explicuimus dissert. II. Atqui lex æterna obligat in conscientia. Ergo.

2° Lex naturalis atque recta ratio jubet ut justis legitimorum superiorum mandatis propter bonum commune latis obtemperemus. Ergo tenemur in conscientia illis obedire.

Confirmatur. Præceptum patris in liberos, heri in famulos, obligat in conscientia, ut docet Apost., *Ephes.*, vi, 1, 5. Ergo præceptum principis in subditos.

[Jure itaque Alexander VII, die 24 septembris 1663, damnavit hanc propositionem, n. 23 : « Frangens jejunium Ecclesie ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto ; » et Innocentius XI, die 2 martii 1679, sequentem, n. 52 : « Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. »]

ARTICULUS IV

De lege pœnali.

Nota. Quædam sunt leges pure præceptivæ aut prohibitivæ ; quædam pure pœnales, quædam mixtæ. Lex pure præceptiva aut prohibitiva est quæ actum præcipit aut prohibet, nullam imponendo transgressoribus pœnam, ut lex de audienda missa. Lex pure pœnalis, est quæ statuit pœnam in eos qui aliquid fecerint aut omiserint, nihil, saltem explicite, præcipiendo aut prohibendo, ut si lex dicat : « Qui evexerit frumentum ex provincia, solvat centum. » Mixta est quæ præcipit aut prohibet actum, et simul statuit pœnam transgressoribus. Et hoc dupliciter :

vel copulative, ut si lex dicat : « Nemo evehat frumentum ex provincia, et qui evexerit, solvat centum, » quod potest etiam exprimi unica propositione sic : « Prohibeo ne quis evehat frumentum e provincia, sub pœna solvendi centum. » Vel disjunctive, ut si dicat : « Nullus evehat frumentum e provincia ; vel, si evexerit, solvat centum. »

Petes 1° utrum lex mixta vel pure pœnalis obliget sub culpa ad actum ponendum vel omittendum, aut saltem ad pœnam seu multam.

Resp. 1°. Lex copulative mixta obligat sub culpa ad actum ponendum vel omittendum, quia vere præcipit aut prohibet ; neque pœna apponitur ut obligationem tollat, sed potius et efficacius moveat ad observationem.

Resp. 2° legem mixtam disjunctive non obligare determinate ad actum ponendum vel omittendum, neque determinate ad pœnam subeundam, sed ad alterutrum ; ita ut qui non vult legem implere, sed paratus sit subire pœnam, sit liber a culpa ; qui autem nec vult legem observare, nec pœnam subire, peccat, quia lex sub disjunctione posita relinquit voluntati subditorum quam voluerint partem amplecti. Paritas est in eo qui disjunctive vovet se non amplius lusurum, vel, si ludat, se viginti asses daturum pauperibus : non peccat, si ludat ; peccaret, si ludens non daret viginti asses.

Ad hujusmodi leges possunt quodammodo revocari variarum Religionum constitutiones, ut Ordinis Prædicatorum, quæ non obligant ad culpam, sed ad pœnam tantum, et eatenus sunt leges, quatenus obligant ad pœnam.

[*Dices* : Pœna non potest imponi nisi pro culpa. Ergo, si absque culpa actus disjunctive præscriptus omittatur, non datur obligatio pœnam subeundi.]

Resp. Nego ant. Vis legis a voluntate legislatoris omnino pendet, et sicut potest rem ex natura sua magni momenti sub gravi vel sub levi tantum præcipere, ita potest eam libertati ejusque relinquere. Ergo, quando id sufficere et

expedire videtur, fas est illi optionem dare subditis inter actum ponendum vel omittendum et pœnam subeundam, si illis legem observare non placeat. Et hoc confirmatur regula 23 juris in Sexto : « Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus. » Hæc verba : *Nisi subsit causa*, patenter legislatori adjudicant facultatem pœnam decernendi quin culpa fuerit admissa per legis transgressionem.]

Resp. 3°. Probabilius videtur legem pure pœnalem per se loquendo obligare, non solum ad pœnam, sed etiam ad ponendum vel omittendum actum pro quo pœna imponitur.

Ratio est, quia, secundum communem intellectum et communem modum loquendi, qui dicit : « Qui hoc fecerit, capite plectetur, » perinde est ac si diceret, prohibeo ne id fiat, et qui fecerit, capite plectetur : unde implicite prohibet aut præcipit, licet non explicite ; non enim tantam pœnam imponit, nisi quia vult ita fieri vel non fieri, voluntas autem superioris sic intimata habet vim legis et præcepti.

Dixi : *Per se loquendo*, quia, si legislator declararet se non velle obligare sub culpa ad actum ponendum vel omittendum, sed tantum ad pœnam, ut declaratur in prologo constitutionum nostrarum et in constitutionibus quorundam aliorum Ordinum, lex non obligaret nisi ad pœnam. Similiter, si ex circumstantiis posset colligi hanc esse mentem legislatoris, aut si mores populi et consuetudo apud timoratos recepta sic legem intelligant et recipiant ; ut enim communiter dicitur, consuetudo est optima legis interpret. Hæcque modificatio potest etiam habere locum in legibus mixtis copulative, in quibus, sicut ex consuetudine potest tolli obligatio ad culpam et ad pœnam, a fortiori, relicta pœna, potest auferri culpa. Hæc autem leges non sunt proprie leges, nisi ea parte qua obligant ad pœnam sub culpa, quia de ratione legis est obligare. Unde, si nulla ex parte obligaret, non foret proprie lex, sed salutare monitum aut exhortatio, vel consilium de eo quod expediret in communitate.

Petes 2° utrum lex pœnalis obliget ad pœnam subeundam ante sententiam judicis.

Quæstio est de pœna latæ sententiæ ; certum est enim neminem teneri ad subeundam pœnam ferendæ sententiæ, ante sententiam judicis.

Resp. 1°. Nulla lex pœnalis latæ sententiæ obligat in foro conscientiæ ab subeundum, ante sententiam judicis, pœnam activam, seu cujus executio requirit actionem.

[*Probatur 1°* per S. Thomam dicentem, 2^a 2^e, q. 62, a. 3, o : « Quantum ad culpam, adhibetur remedium per pœnam, cujus inflictio pertinet ad judicem. Et ideo, antequam sit condemnatus per judicem, non tenetur restituere plus quam accepit ; sed postquam condemnatus est, tenetur pœnam solvere. »]

Probatur 2°. Ad illud agere seu ad actionem quam requirit executio pœnæ, tenetur reus vel judex. Non reus, quia non tenetur ex lege nisi ad pœnam ; pœna autem consistit in pati, non in agere. Ergo tenetur judex. Ergo ante sententiam judicis ad illam subeundam non tenetur reus.

Confirmatur. 1° Actio quæ requiritur ad pœnæ executionem, non est pœna, sed inflictio pœnæ, alias judex aut ejus minister inferens pœnam, pœnam pateretur. Atqui lex pœnalis obligat solum reum ad pœnam. Ergo non obligat ut eam sibi inferat.

2° Lex obligans reum ut sibimet inferat pœnam activam ante sententiam judicis, non est accommodata hominum conditioni et fragilitati, cum vix unum de mille reperias qui id observet.

Resp. 2°. Leges pœnales latæ sententiæ possunt obligare ad subeundam pœnam privativam ante sententiam judicis. Paucæ tamen obligant.

Probatur 1^a pars. Non est minor autoritas legislatoris quam judicis, si nihil obest. Atqui judex statim post sententiam latam obligat reum ad subeundam pœnam priva-

tivam, neque aliquid obstat auctoritati legislatoris, sicut obstat pro pœna activa. Ergo.

Confirmatur. Leges imponentes ipso facto censuras ecclesiasticas obligant statim a patrato crimine et ante sententiam iudicis, ut omnes concedunt. Ergo.

Probatur 2^a pars; quia, præter censuras ecclesiasticas, vix potest assignari ulla lex tam civilis quam ecclesiastica, etiam latæ sententiæ, quæ obliget ad pœnam privativam subeundam ante sententiam iudicis, sive quia consuetudo non aliter hujusmodi leges intelligit nec recipit, sive quia jure vel communi vel particulari ita cautum est.

Dices: Si leges latæ sententiæ non obligent ad pœnam, sive activam sive privativam, subeundam ante sententiam iudicis, falso et frustra apponuntur hæ clausulæ, *ipso facto, ipso jure.* Ergo.

Resp. Nego utramque sequelam. 1° Non falso; sensus enim hujus clausulæ, *ipso facto*, est ipso facto per sententiam prodito et declarato. Sensus hujus, *ipso jure*, est ipsa legis dispositione, et non arbitrio iudicis. 2° Non frustra; quia istæ leges habent aliquos effectus speciales quos non habent leges ferendæ sententiæ: 1° Ad hoc ut reus teneatur subire pœnam latam, non requiritur sententia condemnativa ad pœnam, ut in legibus sententiæ ferendæ, sed tantum sententia declarativa criminis. 2° Quia lex latæ sententiæ post sententiam declaratoriam retrahitur ad tempus commissi criminis, ita ut, si quis ob erimen sit ipso facto privatus fructibus beneficii, adveniente declaratione iudicis, debeat restituere fructus, etiam quos a crimine patrato et ante sententiam percepit. Secus in legibus ferendæ sententiæ.

Non diffiteor tamen, si lex ultra clausulas, *ipso facto, ipso jure*, adderet alias quæ omnino significarent hanc esse voluntatem legislatoris, ut pœnæ privativæ incurran- tur et subeantur ante sententiam iudicis, v. g., si diceret: « absque ulla alia declaratione, ante omnem sententiam iudicis, teneri coram Deo, seu in conscientia, non posse antea absolvi, » et similes, probabilius esse eas statim incurri,

nisi certo constet de jure aut consuetudine contraria. Sed nihilominus verum est quod dixi, paucas esse hujusmodi, exceptis censuris ecclesiasticis.

ARTICULUS V

Quandonam leges humanæ obligant sub peccato mortali?

Dico: Ut lex humana obliget sub mortali, duo simul requiruntur, scilicet materia gravis et in legislatore intentio obligandi sub mortali, ita ut, si alterutrum desit, lex non obliget sub mortali. Quando autem legislator præcipit aut prohibet materiam secundum se aut attentis circumstantiis gravem, non explicando aliter suam intentionem, lex ordinarie obligat sub mortali.

Probatur 1^a pars. 1° Lex humana derivatur a lege æterna et naturali. Ergo et vis ejus obligandi. Atqui lex æterna et naturalis non obligant sub mortali in materia levi. Ergo. 2° Materia levis non est capax gravis obligationis. 3° Lex humana quæ rem omnino levem præciperet aut prohiberet sub pœna mortis temporalis, esset injusta, ridicula et noxia bono communi. Ergo, a fortiori, si præcipiat aut prohibeat sub pœna mortis æternæ.

Intellige rem absolute et ex omni parte levem; quia, si sit secundum se levis, sed ex circumstantiis gravis, potest esse materia legis obligantis sub mortali.

Probatur 2^a pars, de qua est major difficultas. Lex est actus legislatoris, et obligatio effectus istius actus. Atqui, juxta principium communiter receptum L. *Non omnis*, ff. *Si certum petatur*, in moralibus actus agentium non transcendunt intentionem eorum. Ergo lex non obligat ultra intentionem legislatoris. Atqui legislator non intendit in hac materia, etsi gravi, obligare nisi sub veniali. Ergo.

Respondent adversarii, istud principium esse verum in his quæ pendent ex libera voluntate agentium. Ast, in- quunt, sicut obligare simpliciter non pendet a libera vo-

Iurata legislatoris veram legem ferre volentis, sed sequitur ex natura ipsius legis; sic quantitas obligationis non pendet ex eius libera voluntate, sed hoc ipso quo vult ferre legem, quantitas obligationis ex natura rei et conditione materiæ resultat. Hoc est præcipuum adversæ sententiæ fundamentum.

Sed *contra* et simul confirmatur præcedens ratio et conclusio. 1° Quamvis obligare simpliciter sit essenziale omni legi, attamen obligare tantum vel tantum, non est legi essenziale, sed mere accidentale, nec contrarium unquam evincit adversarii. Ergo, quamvis non sit liberum legislatori velle condere veram legem quæ non obliget, est tamen illi liberum condere talem quæ plus vel minus obliget, secundum quod voluerit. 2° Materia legis humanæ non est necessaria, sed libera. Legislator est liber ut eam proponat, vel sub consilio, vel sub obligatione ad pœnam tantum; ab ipso enim est tota legis obligatio. Quidni etiam liber ut illam proponat sub obligatione ad culpam venialem, maxime cum nihil possit assignari quod ipsum cogat implere totam capacitatem materiæ.

Tandem, vel obligatio legis sub veniali in materia gravi est possibilis, vel non. Si primum, habemus intentum; si secundum, ergo nulla est obligatio, nulla lex, cum legislator, a quo dependet obligatio, non velit aliter obligare.

Petes 1° unde dignosci possit gravitas materiæ et intentio legislatoris graviter obligans.

Resp. et sit prima regula. Illa materia censetur gravis, quæ multum conducit ad gravem finem legis. Unde, si finis legis sit levis, aut si sit gravis, sed res præcepta non multum conducat ad illum, levis est censenda materia.

Secunda regula. Quando legislator in ferenda lege utitur verbis graviter comminatoriis, v. g.: « Sub interminatione divini iudicii, sub indignatione Dei vel sanctorum, in virtute sanctæ obedientiæ, » et similibus; item, quando aliquid præcipit aut prohibet sub gravi pœna: censetur materia gravis et intentio legislatoris graviter obligans.

[Si vero legislator utatur his verbis: « Oportet, debet fieri, faciant, facite, caveant, abstineant, » et similibus, res est ambigua; quia hæ loquendi formulæ quandoque important verum præceptum, quandoque solam exhortationem: unde ex modo loquendi et circumstantiis, attenda quantitate materiæ, judicandum est de mente legislatoris. Quod si inde mens ejus non possit erui, aut non certo constet de gravitate materiæ, sit

Tertia regula. Quando, non obstantibus regulis positis, remanet dubium, vel de gravitate materiæ, vel de mente legislatoris, recurrendum est vel ad consuetudinem, quæ est optima legum interpres, vel ad iudicium prudentium et sapientium, quorum est in dubiis emergentibus leges interpretari. Quod si eorum sententiæ ita discordent, ut lex vere et serio dubia maneat, haberi potest ut non existens et non obligans, sicut supra fuit resolutum in quæstione de Probabilismo.

Petes 2° utrum per accidens mortaliter peccari possit contra legem humanam in materia levi.

Resp. affirmative, nempe si lex violetur cum scandalo gravi præviso, aut ex contemptu formali perfecto. Contemptus formalis perfectus probabiliter non est nisi quando quis ex toto renuit subjici superiori.]

ARTICULUS VI

Quædam aliæ quæstiunculæ circa obligationem legum humanarum breviter resolvuntur.

Petes 1° utrum lex humana obliget cum certo periculo vitæ aut alterius gravis damni.

Resp. 1°. Lex humana obligat cum periculo vitæ, quando ejus observatio est majoris momenti quam vita alicujus particularis: quod contingit in duplici casu. Primus est, quando legis observatio est necessaria bono communi. Secundus, quando ejus violatio cederet in contemptum religionis, aut Ecclesiæ, ecclesiasticæve potestatis. Est communis.